

Taaltovenaar en puzzelaar

Een interview met Linda Broeder door Margriet Schouten

In dit interview vertelt Linda Broeder over het beroep vertalen. Zij spreekt over uiteenlopende zaken, zoals de voor- en nadelen van het vak, het werven van opdrachten en het verzorgen van de administratie. Ook maakt zij duidelijk wat een topvertaler van een gewone vertaler onderscheidt.

Passie

Linda heeft sinds jaar en dag een grote passie voor taal en literatuur. Na de middelbare school wilde ze dan ook graag iets in die richting gaan doen, maar ze wist nog niet precies wat. De keuze viel uiteindelijk op de opleiding BA Taal- en Cultuurstudies aan de Universiteit Utrecht. Tijdens deze studie maakte Linda kennis met verschillende beroepsrichtingen, waaronder het vertalen. “Dit sprak me heel erg aan, vooral in combinatie met literatuur.” Ze besloot na haar bachelorstudie de master Vertalen te gaan doen, met Engels als vreemde taal.

Een onzeker bestaan

Nog tijdens haar studie is Linda als student-assistent gaan werken bij het Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV): een organisatie die zich richt op het (verder) opleiden van literair vertalers door middel van o.a. cursussen, workshops, studiedagen en mentoraten. Ze werkt hier nog steeds. “Toen ik mijn studie had afgerond, wilde ik heel graag proberen of ik aan de slag zou kunnen als romanvertaler of literair vertaler. Omdat dit een behoorlijk onzeker bestaan is, besloot ik twee dagen in de week te blijven werken bij het Expertisecentrum Literair Vertalen.” Als projectmedewerker digitaal houdt ze zich onder meer bezig met de website van het ELV. De overige drie dagen is Linda gaan werken als literair vertaler, en dat als zelfstandig ondernemer. “Het opzetten van een eigen vertaalpraktijk is niet gemakkelijk, zeker niet als je de richting van literair vertaler op wilt. Ik ben begonnen met het sturen van vele open sollicitaties naar uitgeverijen, maar dat leidde in eerste instantie tot niets.” Haar eerste opdracht heeft ze uiteindelijk gekregen via een vertaler die ze kende van het ELV. “Daarna is het me gelukt een tweede opdracht te krijgen via een open sollicitatie. Vanaf dat moment werd het iets makkelijker om aan opdrachten te komen.”

Altijd voordeel

Linda vertelt dat uitgeverijen vaak huiverig zijn om met een jonge, beginnende vertaler in zee te gaan. “Het krijgen van die eerste opdracht was erg lastig en dat heeft me ook een aantal maanden gekost, maar daarna heb ik eigenlijk niet meer zonder werk gezeten. Als je eenmaal wat vertalingen op je naam hebt staan, zijn uitgeverijen eerder geneigd om je een proefvertaling voor hen te laten maken.” Linda legt uit hoe het maken van een proefvertaling precies in zijn werk gaat. De uitgeverij stuurt je een geselecteerd tekstfragment toe en spreekt met jou af wanneer je de vertaling weer inlevert. “Over het algemeen is dat op korte termijn, binnen enkele weken. Het is erg belangrijk om de proefvertaling op de afgesproken datum in te leveren, want uitgeverijen werken altijd met zeer strakke planningen. Als de reactie op je proefvertaling positief is, kun je een vertaalopdracht aangeboden krijgen of in ieder geval in het vertalerbestand van de uitgeverij worden opgenomen. Als de reactie minder positief is, kun je ook je voordeel behalen door te vragen waar je zwaktes liggen, zodat je weet waar je nog aan moet werken. Die informatie kun je dan meenemen bij de volgende vertaling.”

Alle hout is geen timmerhout

Volgens Linda is de kwaliteit van de vertaler voor uitgevers de belangrijkste reden om met iemand in zee te gaan. Daarnaast letten sommige uitgevers op de snelheid waarmee iemand vertaalt, hoe de samenwerking verloopt en de hoeveelheid vertaalervaring die iemand heeft. “Een goede vertaler heeft veel vakkennis en weet waar hij mee bezig is. Vertalen is immers echt een vak apart, het is niet alleen een kwestie van even iets overzetten van de ene in de andere taal.” Vertalen blijkt een vak te zijn dat door veel mensen wordt onderschat. Een zin correct vertalen, wil niet zeggen dat deze ook automatisch aantrekkelijk is voor het lezerspubliek. Een vertaler die weet wat er staat in het Spaans, maar dat vervolgens niet op een heldere en aansprekende wijze kan verwoorden in het Nederlands, maakt geen schijn van kans. Een vertaler moet op aantrekkelijke en overtuigende wijze kunnen schrijven.

Competenties en vaardigheden

Een goede vertaler heeft dus veel kennis van de brontaal en de broncultuur, maar ook van de doeltaal en doelcultuur. Hij heeft een vlotte pen en is behalve vertaler ook een goede copywriter. Hij heeft een uitstekende uitdrukkingsvaardigheid en stilistische vermogens in de doeltaal. Verder kan een goede vertaler accuraat en geconcentreerd werken en goed knopen doorhakken: voor welk woord of welke zinsbouw kies je en waarom? Je moet snel en zelfstandig keuzes kunnen maken, en niet door blijven zoeken naar de meest perfecte

woordcombinatie. Het is belangrijk dat je een realistische tijdsplanning voor een vertaalopdracht kunt maken, gelet op je eigen werktempo en de specifieke moeilijkheden van de opdracht. Dit betekent dat je ook een goede analyse kunt maken van de tekst die je moet gaan vertalen. “De specifieke vaardigheden en kennis die nodig zijn om een doeltekst te produceren kan opgedaan worden via een specifieke opleiding voor vertalers, maar kan ook op andere manieren worden verworven.” Linda legt uit dat vertalen een vrij beroep is. Dat houdt in dat iedereen die dat wil, zich vrij als een vertaler kan vestigen. Er zijn geen concrete, vaststaande eisen te stellen wat betreft de vooropleiding. Vertalers hebben over het algemeen heel verschillende opleidingsachtergronden en belanden dus ook op heel verschillende plekken. Als vertaler kun je bijvoorbeeld zelfstandig ondernemer worden, aan de slag gaan bij de overheid of de EU, of als intern vertaler bij een bedrijf, organisatie of vertaalbureau gaan werken. Linda vertelt dat het vertalen van boeken, zowel fictie als non-fictie, eigenlijk altijd op freelancebasis wordt uitgevoerd.

Wat vooraf gaat

Voordat Linda met de vertaling van een boek aan de slag kan, moeten er eerst nog een aantal dingen geregeld worden met de uitgeverij. “Allereerst leg je contact met een uitgeverij voor het krijgen van een vertaalopdracht en maak je eventueel een proefvertaling als een uitgeverij nog niet eerder met je heeft gewerkt. Als een uitgeverij een opdracht beschikbaar heeft die ze jou graag willen geven, ga je vervolgens afspraken maken voor het contract.” Ze legt uit dat dit afspraken zijn over het honorarium en andere voorwaarden. “Meestal heeft een uitgeverij al een maximum honorarium bepaald en valt daar niet veel over te onderhandelen.” Als de contractuele afspraken eenmaal rond zijn en het contract is getekend, krijg je als literair vertaler het boek toegestuurd. “Dit lees je dan eerst een keer heel goed door, alvast lettend op eventuele moeilijkheden voor het vertalen. Daarna ga je een planning maken voor de vertaling, waarbij je je eerdere analyse van het boek en eventuele problemen in acht neemt. Als dat eenmaal is afgerond, kun je beginnen met het vertalen zelf.”

Werkwijze

“Ik maak eerst een ruwe vertaling van het boek, een eerste versie. Hierbij let ik nog niet al te zeer op vertaalproblemen en lastige stukken, die laat ik nog even ‘open’. Hierna volgt een tweede vertaalronde, waarbij ik heel gedetailleerd naar alle elementen in de brontekst kijk en hier een zo goed mogelijke vertaling voor probeer te bedenken. Dit is bijvoorbeeld ook de fase waarin ik aan de slag ga met specifieke vertaalproblemen in het betreffende boek. Tot

slot volgt er dan nog een derde vertaalconferentie, of beter gezegd, een redactieronde. Hierbij let ik niet meer al te zeer op de brontekst, maar probeer ik de vertaling meer te bekijken als een op zichzelf staande tekst in de doeltaal. Ik neem de vertaling dan door als een redacteur. Dat wil zeggen dat ik vooral let op het taalgebruik, of alles in correct Nederlands staat en of het Engels er nergens meer doorheen schemert. Daarnaast moet alles lekker lopen en de tekst vlot leesbaar zijn. Deze versie leidt uiteindelijk tot de vertaling die naar de uitgeverij gaat. Hierna wordt de tekst meestal nog doorgelezen door een redacteur en wordt de vertaler gevraagd om de opmerkingen van de redacteur door te lopen en in de vertaling te verwerken.”

Geen interactie, wel interpretatie

Volgens Linda is contact tussen de vertaler en de schrijver over het algemeen niet noodzakelijk. Ze vertelt dat de vertaler de tekst van de schrijver dan wel als uitgangspunt heeft, maar dat het de bedoeling is dat hij hier een op zichzelf staande tekst van maakt in de doeltaal. Linda benadrukt dat het vooral belangrijk is dat een vertaler het boek op een zodanige manier interpreteert dat de vertaling hiervan goed kan functioneren in de doelcultuur. “Het is voor een vertaler dus heel belangrijk om veel te weten over de doelcultuur. Achtergrondinformatie over de onderwerpen in een boek is veelal ook op andere manieren te vinden, dus als de vertaler ergens meer over wil weten omdat hij niet helemaal thuis is in een onderwerp, kan hij hier zelf meer informatie over opzoeken. Bovendien zijn de meeste problemen waar een vertaler tegenaan loopt vertaalproblemen, en dat zijn problemen waar een schrijver vaak zelf ook geen oplossingen voor heeft, omdat hij zich uiteraard alleen maar heeft beziggehouden met het schrijven van de tekst in zijn eigen brontaal. Maar ik kan me voorstellen dat het bij sommige zeer specialistische of zeer ingewikkelde, gedetailleerde boeken wel eens handig kan zijn om aan de auteur na te vragen wat hij nu precies met iets bedoelde.”

Manusje-van-alles

De werkzaamheden van een freelance vertaler lopen dus erg uiteen. De vertaler werft klanten, neemt opdrachten aan, verricht onderzoek en vertaalt en bewerkt teksten. “Daarnaast heb je uiteraard nog de nodige administratieve taken die onderdeel uitmaken van je bedrijfsvoering. Je moet bijvoorbeeld alle financiën bijhouden. Je moet hierbij denken aan je resultaatrekening en je jaarrekening, maar ook aan alle benodigde papieren bewaren, zoals alle rekeningen en alle bonnetjes. Je moet facturen opstellen voor het werk dat je verricht, je moet voor zowel de inkomstenbelasting als voor de omzetbelasting belastingaangifte doen, en

je moet vaak een urenadministratie bijhouden.” Linda ziet het als een voordeel dat het werk zo veelzijdig en afwisselend is. “Maar het kan zeer stressvol zijn door de vaak krappe deadlines. Het is dan ook hard werken, soms ook in de avond en in het weekend. Het grootste nadeel vind ik toch wel dat het nogal een eenzaam beroep is, je zit immers de hele tijd in je eentje achter een pc te werken, zonder collega's of andere mensen om je heen.” Ze vindt het wel fijn om haar eigen baas te zijn en dus haar eigen tijd in te delen en helemaal zelf te bepalen hoe ze een opdracht precies aan gaat pakken. “Ik vind het ook erg leuk om op deze manier met taal en literatuur bezig te zijn, omdat ik me altijd al in deze dingen heb geïnteresseerd. Ik heb altijd veel gelezen en ook geschreven. Het is dus voor mij een beetje alsof ik van mijn hobby mijn beroep heb gemaakt, in ieder geval wat werkgebied betreft. Bovendien geeft het ook wel een kick om een boek met jouw naam erin in de winkels te zien liggen.”

Margriet Schouten

Bronvermelding en verantwoording:

- Interview met Linda Broeder, afgenomen door Margriet Schouten op 16 oktober 2010
- Linda Broeder Vertalingen: <http://www.lindabroeder.nl>
- Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV): <http://www.literairvertalen.org>